

LITERATURA STRAINA

ARDENGO SOFFICI

Din jurnalul de Bord

Traducere de TH. SOLACOLU

13 Ianuarie

— Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși.
— Aproapele tău cel mai de aproape ești tu însuși.
Admirabil. Să începem dar prin a ne iubi pe noi înșine.

14 Ianuarie

Deschid fereastra, și în ciuda amurgului care mătură vâzduhul înghețat, mă cufund cu totul în cerul instelat. Ce noapte, prieteni!

Gândindu-văți vreodată, că dacă am putea număra toate stelele, dacă ochii noștri ar avea o putere de câteva mii de ori mai mare decât aceea pe care o au și ar putea distinge aștrii cel mai depărtați, tot cerul ni s'ar părea atât de plin, atât de compact, fără un petec de întuneric, că ne-am simți ca sub o boltă de foc?

Ideea aceasta îmi năzări pentru întâia oară acum câțiva ani, la Milano, într-o capelă la Sant 'Ambrogio Vecchio, sub o cupolă bizantină în mozaic de aur — și de atunci, întotdeauna — nu știu de ce — mi-a umplut sufletul de bucurie.

Dar tot acolo, în mijlocul cupolei mai era și un Dumnezeu, în roșu și albastru, care distona spaimăntător...

16 Ianuarie

Răsfoind notițele proiectelor mele literare, pescuiesc aceste însemnări pentru un studiu asupra lui Rodin:

„A se dovedi, A + B, lipsa de valoare reală a lui August Rodin ca artist. Puncte de sprijin:

— Inceputuri suspecte. Rodin elev și secretar al mizerabilului sculptor Carrier. Belleuse.

— Cea dintâi operă: Omul cu nasul rupt; (o falsificare după cel autentic. Inceputul!)

Din cele trei perioade ale activității de sculptor a lui Rodin: Prima perioadă (maniera manuală): cea mai bună, cea mai cinstită. Rodin copiaza natura cu dibăcie, științific, chiar, lăsându-se acuzat că copiază cu adevărat (scandalul cu privire la Epoca de Bronz, 1877). Sf. Ion Botezătorul: Lipsă completă de artă; lucrare însă cu meșteșug executată. Bune imitații după trupul modelelor; excelente studii pregătitoare, cari au nevoie să fie lucrate.

— Nenorocirea însă e că trec drept opere de frumusețe, deși simți deja în ele falsitatea manierei care va urma. Medalii și diplome.

Perioada a doua, (maniera literară). Rodin vrea să lucreze în „mare” — Imitație superficială după Michelangelo și după Donatello. Nimic omenesc, nimic simțit. Poza, pentru voința de a poza. Atitudinile căutate și gesturile (contorsuni) stranie, fără nici o legătură cu viața, impresive din punct de vedere plastic, și în schimb considerate pline de profunde înțelesuri psihologice și dramatice. Gestul Rodin și gestul michelangelesc: Michelangelo sculptor, n'a exprimat niciodată senzațiile lui în fața vieții; gesturile figurilor sale nu oglindesc o mișcare culeasă din lumea vizibilă: sunt mai degrabă gesturi intelectuale traduse în chip plastic. Lumea lui Michelangelo, e o lume interioară, deflexivă, morală. Poate să nu emoționeze, poate să nu placă, dar e legitimă și se impune ca ceva cu adevărat profund, mare.

Gestul rodinian e și el strein de viață, dar îi lipsește rațiunea, interioritatea și spontanitatea. E un reflex, o malmutareală a gestului michelangelesc, și de aceea lipsit cu totul de sens. O traducere de concepție plastice degenerate în o mimică convențională, la fel cu cea teatrală; a teatralului simbolist. Rodin și Matisse.

A se insista asupra vulgarilor atracții clasice ale lui Rodin. Rodin insensibil față de mișcarea purificatoare impresionistă. Deformațiuni baroce. Totul, în opera lui, e o reminiscență de muzeu, neasimilată, nerevăzută.

Rodin: Michelangelo și Donatello pentru uzul gazetărilor. Pretext pentru literatura lui Mirbeau. Pretenții pentru înțelepciunea anatomică michelangelescă și donatelliană; însă „escamotage”. Mâini și picioare de efect. Draperii drept ornamentație și umplutură. Pot fi confruntate cu locurile comune leftine și cu fraze de proză pseudo-decadentă.

Burgehii din Calais, Sărutarea, (a nu se crede în fotografi). Dorință de sublim, academic însă, pentru că în loc să caute marea în adâncurile realității vii, și n'achipue că o găsește în imitarea vechilor măștri. Rodin reface pe Michelangelo, așa precum Monti refăcea pe Dante în Bavieliana.

A se vorbi despre influența literaturii proști asupra lui Rodin, înclut; — dezastruoasă. — Rodin, care se crede geniu, păgân, o forță a naturii!

Gânditorul (Le Panseur): pestișă greco-michelangelescă din care se poate vedea mai bine nedestoinicia lui Rodin. Nu e un studiu de formă; nu e studiul unui trup în lumină; nu e expresiunea plastică a unei idei, cu toate că pretinde a fi toate acestea la un loc. E un bloc de banalitate, de falsitate și de puerilitate, pretențioasă. Fața bestială, umerii ciclopici, mâna stângă greoaie, și picioare enorme, înțepene nimic, decât obișnuită literatură. Literatura lui Rodin! Literatură de cioplitori care a citit pe Ibsen și pe Heredia! Păgânismul lui Rodin! Centaurii, nimfele, Apollo.

— Vicleșugul cu mutilările.

A se povesti o vizită în atelierul lui. Lucrători cari îi lucrează marmora. Măsurători cu compasul. Monumente și busturi pentru plăfete și cimitire, la fel cu oricare altele. Atitudinea rece franceză și idei, la omului. Sfială, circumspecție și solemnitate. Banalități asupra lui Dante cu privire la Poarta Infernului. Teatralitatea și literatura ieftină a acestei opere. Incub michelangelesc. Schimonosiri inutile, tragedie falsă, orori zadarnice. (A se cita cuvintele lui Totstol despre Andreiev: „Andreiev vrea să înfricoșeze, dar nouă nu ne e frică”). Lipsa totală de modernitate în opera lui Rodin. Mereu reminiscențe. Iterii a la De Max. (Admirațiunea simpatetică a lui Rodin pentru desgustătorul balerin rus Niginski).

Balzac. Impresionismul lui Menardo Rosso, pus la contribuție. „Rodin e cu adevărat Rodin, numai atunci când e Menardo Rosso”.

Grabnică recădere în pseudo-sublim și academic. Henri Begue (bust a la Trenta costa) face trecerea la o a treia și ultimă manieră.

A treia perioadă (modern styl). Ruina rodiniană Michelangelo-Liberty. Simbolism ornamental.

Filosofia lui Rodin! Falsa lui viziune despre univers.

Rodin de acord cu Ricciotto Canudo! Turnul Muncii: tir-bușon ridicol înalt cât campanila din Pisa, după care s'a inspirat, și merit să glorifice munca omenească! Concepție belgo-americană. Iarăși literatură.

Sentimentalismul bestial al figurilor de ingeri de pe turn. Estetica de fabricant de mobilă în stil înflorit. Estetica de Luna-Park.

Rodin scriitor. Apostol, — înșfârșit! — al artei gotice. A se răsfoli Cartea lui despre Artă.

Sfârșitul lui Rodin.

Minune, că nimeni n'a îndrăznit încă să spuie adevărul asupra acestui producător de geniale imitațiuni. Motivul: sovinsismul francez; lipsa, în Franța, a unei critici independente; abilitatea negustorească a lui Rodin. Incapetența, ignoranța, și jonicul fetișism al străinilor.

Concluziuni. Neadăgând nimic la patrimoniul artistic occidental, neputând niciodată să pătrundă fondul vieții, nefiind decât o umbră caricaturală a artiștilor de muzeu, — fals, manierat, superficial, și în fond, scolastic, academic, — Rodin va rămâne astfel, în istoria artei, un exemplu de mediocritate glorioasă, o figură — de o altă specie, dar — interesantă mai presus de orice: ca Dupré al nostru”.

Iată un studiu folosit, dacă l'aș scrie; dar obosit, de-aci înainte, să-mi restabilesc atâtea ingrate pângăreli, cred că n'am să-l scriu niciodată; și recopiez aci aceste notițe, numai pentruca să fi spus măcar o părțică de adevăr și pentruca să dau o dovadă despre bunele mele intenții.

Zâna albă

„Revue de Paris” începe să publice sub semnătura d-lui Fottiadis un lung studiu asupra unei femei de-o răpitoare frumusețe, care a jucat un rol însemnat în viața câtorva poezi francezi din veacul trecut. Se numea Maria Kaleris, nepoata lui Nesselrode, care a fost timp de patruzeci de ani cancelarul Rusiei. Mama ei era poloneză și fu crescută la Petersburg unde primise o educație franceză. Se căsătorise cu un nobil din Veneția, naturalizat mai târziu grec. Acest Kaleris, cu care se căsătorise ea, descindea dintr-o veche familie venețiană și număra printre strămoșii pe însuși Demodoc.

Maria Kaleris se despărțise de soțul ei și începuse să cultive lumea, impresionând distinsa societate din Varșovia, Viena, Londra, Napoli și Milano, până ajunse la Paris unde își stabilise fermecătorul imperiu. Aci își petrecu vremea în mijlocul artiștilor, poezilor și muzicanților, care o descriau astfel: „o poloneză înaltă, cu o eleganță înfrățită, cu pielea mai albă ca laptele, a cărei strălucire era scosă în evidență prin părul de un extraordinar roșu-auriu”. Principele Louis Bonaparte îi compara ochii cu violetele.

Ea vru să cunoască mai întâi pe Chateaubriand, care în strivita lui bătrânețe o deziluză și apoi făcu cunoștința lui Alfred de Musset, care fu turburat de frumusețea acestei „zâne albe”.

Din fundul Ucrainei, d-na Hanska auzise de ea și se temea grozav ca nu cumva s'o placă Balzac.

Theophile Gautier se îndrăgostise nebun de dansa și Maria Kaleris îi inspiră: „Symphonie en blanc majeur” din „E-maux et camées”. Frica poetului nu cunoștea amănuntul și i-a spus d-na Cosima Wagner, soția lui Wagner care murise în palatul Kalerilor din Veneția.

Pe patul de moarte, Henri Heine, avu fetele că s'o vadă și „Elefantul alb” din „Romancero” îi este dedicat.

Zâna albă nu fu adorată numai de poezi. Liszt și Wagner au scris sub inspirația ei.

Nu s'a prea amestecat în politica deșertă a satonului ei era loc de întâlnire al capitor marilor mișcări. Războiul Crimeii micșoră din influența ei și după 1870 deveni chiar o dușmană a Franței.

NOTE

Franța se pregătește să serbeze, în 1924, al patrulea centenar dela moartea lui Ronsard, marele poet, creatorul limbii poetice franceze. Un comitet prezidat de d. Pierre de Nolhac, academician, la inițiativa serbărilor, și va invita, guvernul, să fixeze programul comemorării. Delegațiunile ale tuturor țărilor latine, vor sosi la Paris și fără îndoială, că România va ocupa un loc de cinste, când știută este discuțiunea, dacă într-adevăr Ronsard... (banul Marăne) ar fi originar de pe malurile Dunării, cum singur spune într-un sonet.

În Februarie viitor are loc la Academia Franceză prima solemnă a lui Georges de Porto-Riche, marele dramaturg. Discursului de recepție va răspunde poetul Henri de Régnier.

În librăria germană a apărut o nouă lucrare de Gerhart Hauptman „Phantom” în care un fost omagă își povestește amintirile.

Victor Marguerite, romancierul parizian, care anul trecut izbutise să provoace un enorm scandal cu „Garçonn” publică acum un nou roman: „Le Compagnon”. E tot atât de prost scris, ca și cel dintâi al lui lumea nu se mai ocupă de el.

Teatrele pariziene au pe afix două piese noui scrise de autori cunoscuți. Una: „L'Esclave errante” de Kistemaekers și alta „Masque de Fer” de Maurice Rostand.

A făcut mare senzație la Paris decorarea lui Dranem cu legiunea de onoare. Dranem este un artist de varietet și cafe-concert, foarte iubit și apreciat de parizieni și de străinii care vizitează Parisul. Lumea se întreabă însă care sunt meritele acestui cupletist, pentru ca totuși să capete o atât de frumoasă distincțiune?

Dranem, cu adevăratul său nume Armand Ménard, n'a fost decorat de ministrul artelor, ci de al prevederilor sociale, pentru că, foarte bogat, s'a gândit la nenorocii săi camarazi de scenă, care, fie că n'au un egal talent, fie că nu sunt favorizați de soartă, mor săraci și bolnavi. Dranem le-a clădit un azil și guvernul i-a mulțumit pe această cale.

Antigona lui Sophocle

(Fragment)

Actul III (Scena I)

Corul

E fericit acela care 'n vieajă
De-a soartei lovitură — a fost cruțat
Și-amar, amar de-acei a cărui casă
Vreun zeu răsunător a clătinat,
Nenorociri se-abat nenumărate
Pe toți urmașii săi neconștienți,
Ca valurile mării când furtuna
Din negrele adâncuri le-a trezit.
Și 'mpinse ne'ncetat de vântul Tracic,
Nisipul din afunduri răsturnând.
Se napustesc isbindu-se de maluri,
Iar malurile le primesc gemând.

Destinul Labdacid îl văd și-acuma,
Pe cei mai noi urmași s'a abătut; —
Niciunul din cei vechi, sdrăbiți de dânsul,
Să-și mântuiască neamul n'a putut.
Un zeu — ca să-i sdrubească-i urmărește
Și ei scăpare caută 'n zadar!...
Părea că o lumină luminoasă
Din Labdacizi pe ultimul văstar;
Dar vai! Deodată Hades din adâncuri
A repezit un val de sânge, — un nor —...
S'a 'ntunecat lumina albă, — a atins-o
Un suflet furios, răsunător!

Dar cine, O zeus! a cutezat să 'nfrunte
Puterea ta, ce niciun muritor
Nici somnul cel ne'nvins n'a'nvins, nici anii
Ce trec neobosiți în sborul lor?
Calci peste vecuri, Chronos și se 'nchină
Și stăpânești tu, domn nestăpănit,
Olympul ce se scaldă în lumină
Și în lumină rade fericit.
În mână-ta-i trecut și prezentul
În mână ta întregul viitor.
Căci vieajă liniștită și eternă
Nu-i hărăzită celui muritor.

Speranța trecătoare se strecoară
În suflute, iar muritorii prunși
În lăcutarea-i mreață, nu-și dau seamă
Că sub picioare au cărăbii aprinși.
„Acel pe care zeii vor să-l piardă...”
— O vorbă din bătrâni a răsunat —
„Găsește BUNUL rău și RĂUL bine
Și merge spre pierirea lui orbit”
Dar iată, rege, fiul tău sosește;
Se vede că-l adânc îndurerat...
El vrea să plângă soarta Antigonei
Și visul lui cel dulce spulberat.

Traducere de
Ana N. Codreanu și C. Niculescu-Novac

Scriitorii unguri ardeleni

Luleaua

de Géza Tabéry

Compania sta în drum. Inseara, și înainte de plecare adre-să soldaților următoarea cuvântare:

— Fiecare își va ține gura. Cine îndrăznește să scoată o vorbă mai tare: *il impuse imediat*. Să-și țină fiecare strâns ba-tionul; cel mai mic zgomot, zăngănit, poate fi trădătorul nostru. Și încă ceva! Din partea mea, ziua, puteți fumă ca un coș de moară, cât toate palatele Seghedului iarna. Dar pe cine îndră-nește să-și aprindă țigara, acum, noaptea: — *il impuse*. Duș-manul nu e departe. Ne pânzăște. Un băț de chibrit poate fi trădătorul întregii companii. Te trădează mai bine decât o vacă albă sau decât o rusneacă albă în Grodovice. Deci băgați de seamă! Ați înțeles?

Din rând se înalță în aer, ici-colo, câte un „*mda, n'ăles*” mormăit, ca un fâlfâit de liliac obosit. Am găsit de cuvință să accentuez încă odată:

— Pe cel care calcă porunca: *il impuse*. Habt Acht: Mar-schiren, Direction... drumul... „*compagnie*...” — „*cravasa*, care înlocuia sabia incomodă, tăie aerul rece de iarnă șuerând.

— Marrschl...!

„Și compania porni la drum împlecându-se. Ne țărăm o-bosiți prin noaptea de carbune. În marginea satului, la întâia cotitură, vântul se coboră în noi ca într-o uriașă vântre. În stânga înegrea un dâmb plesu, undeva deasupra capetelor noas-tre plângea tânguirea văjtoare, neogătită, a firelor de telegraf, aducând înaintea închipuirii degerate pe vechii noștri morți. În cadența marșului celor două rânduri, musteți posomorâte atârnuu, tremurau ritmic, mâinile degerau și gândul îngheța adânc în noi.

Ținea acum de vre-o trei sferturi de ceas. Am pipăit de câte-va ori cu jind în buzunar după lulea, deși știam bine că nu mă voi încumeta să încep așa ceva. Cu toate că poate n'cio-dată n'am dorit mai mult, să sorb din comoră asta caldă, mică, decât pe vremea aceasta urgisită, ca ziua judecării de apoi, în toila acestui vârtic gușierător al înghețului, al vântului și al morții, departe de cei în apropierea cărora am stat odinioară, departe de cei cari m'au iubit, cari m'au călăuzit când-va în trecutul de poveste a lui „a fost odată”.

Dacă aș putea-o acum umplea cu tutun moale, negru, ori-cât de prost! Degetele ar simți răsuflarea ușoară a foilor tăiate lung, ar simți în timpul infundării cum își caută cu toată pu-terea lor de viață, elastică, locul cel mai potrivit. E mai bine să lăsi tutunul să-și caute singur locul. Degetul se săvârșească a-cest lucru numai așa, de formă. Apoi aș vedea jarul săsător, aș simți chiar de la a patra pufărie acea mare mulțumire vegeta-tivă. Gândurile mele încă ar deveni de bună seamă altele. Prie-tenoase, încrețitoare.

Sau s'ar întoarce acasă?

Poate. Atunci aș simți casa, la care acum numai gândi pot. Aș simți odaia, în noaptea viroasă, așa cum am trăit într-ânsa cu ani în urmă și am studiat. M'ar urmări citirea unui roman rus în brațele fotoliului liniștit. Romanticul lui Turgenjev sau Pușkin; fericit și cu conștiința liniștită, că mi-am chemat de afară și câinele; poate deci să urle iarna pe coperisul casei,

Literatura elenă

cel puțin dimineața, când mă voi trezi, va fi cu atât mai mare zăpada și pe stradă vor clopoși săni.

Ori mă va duce fumul luleii înapoi într-o cărciumă mică, mucedă, unde am pășit odată plin de libertatea conștiință a artistului; aveam părul lung și aceasta mai potolea obida în-birilor mele.

Căci și atunci mă îmbrăbăta prietenos aceeași lulea, pe care o știu acum în buzunar.

— N'ai grije! Le vom arăta noi!

Ar arde, ar arde, acum, undeva pe la mijloc, și mi-ar în-calzi mâna înghețată cu trupul ei butucos, de forma unui buto-ias minuscul, m'ar îmbrăbăta, m'ar liniști și nici nu m'ar mai supăra smorcăitul ei, pentru care altădată o ocăram și-i bă-team gura de calcătul bocancilor, sau căutam cu vre-un beți-șor subțire să văd: „ei, unde-i năcazu iar?”

Dacă aș putea-o aprinde acum!...

Ispta lua proporții din ce în ce mai mari. Dacă nu m'aș rușina în fața companiei de faptul, că nu am în mine decât atât de puțină putere de voință, dacă ar fi vorba numai de mine, acum... acum... dracului i-ar mai păsa de urmări.

În clipa asta vântul, răbufnind în galop, târăște în fața mea două mantale falăitoare. Mă anunță dărdăind, că patula de siguranță trimisă câte-va sute de pași mai înainte a prins doi ruși, dânsii au venit cu ei îndărăt.

Ajunserăm destul de bineșor aproape de dușman.

— Conduceți prizonierii mai înapoi.

Mantalele salută, între ele merg doi mușici, clătănind, dar fericiți. Privesc la ei pismătare și urmăresc cât-va timp pașii lor săritori calzi.

Dar în aceeași clipă aș fi în stare să omor!

În spatele meu cu o nepăsare indolentă, cu o liniște desăvâr-șită întreagă compania pufaie.

La dracu, cu tot paradisul asta fumegol!

Uit, că aici sunt în cleștele muscalilor și napustindu-mă să-l-batic îmi revărs turbarea asupra celor dintâi din rânduri.

— Nagy-Jóhart, mă bandituile!

„Într-o clipă toate lulelele dispar, numai Nagy-Jóhart stă neputincios, încremenit în atitudinea de „drept”.

— Da, eu să grijesc de fiecare în parte! Eu să nu pot trage din mahoră aia amară, ca să nu vă împuște pe voi în rărmuci! Iar voi, voi, voi!... Ha, stați numai!

Nenorocitul aceluia de Nagy-Jóhart fi veni în gând toc-mai lucrul cel mai rău, pe care îl poate face un răcan într-o situație așa de critică. Vroi să se desvinovățească.

— Să trăiți, am crezut, că nu vede cazacu până aici.

Mnai! Nici nu trebuia mai mult, decât să-mi mai și „răs-pundă”. Nu mai birui nici să spun: „nu-ți bate gura”, ci îl plesnesc orbește peste mână, peste palma mâinii stângi, în care ținea ascunsă luleaua.

Nu crănci. Dar desnădejdea aceea neașteptată, ascuțită, din fața lui!

Și cu o mișcare ciudată, cu întinderea instinctivă a mâinii lovite se aplecă spre pământ, unde zace sfărâmată în mici bucă-jele ciobul cumpărat de acasă cu patru creștari.

Luleaua s'afărâmată...

Întinsă după ea, mâna govăiește stângace, neajutorată, parcă ar ține palma îndreptată spre un copilas, pe care moartea l-a luat în brațe și stă gata-gata să-l ducă.

Mihai Nagy-Jóhart!

Dacă tu socotești, că te-am compătimit atunci noaptea, — te înșeli foarte... Că am lăsat plutonul întâi de rezervă? Tocmai întâiul pluton?... Eh... Știi tu cu capul tău cel prost, pentru ce a fost bine să manevrez înainte cele din urmă trei plutonel!

Ai tu idee de tactică, de înțelele probleme ale artei războiului! Din faptul că a doua zi și-am vărat cu de-a sila în sacul tău de pânne propria mea lulea, tu ești în stare să scoți, că eu... de aceea am lăsat plutonul tău înapoi, ca dimineață, dacă mai trăim, să te pot despăgubi pentru un ciob rău mirositor, odată cu care s'a fărâmiat eri jumătate din viața ta.

Prost cap ai, Mihai Nagy-Jóhart. Cine a mai auzit una ca asta?

Trad. I. LUPU

Literatura rusă

— MIRRA LOHVITKAIA

Cometa

Frumoasele stele, răzlețele stele,
Pe bolta albastră scîlăpesc întristate.
În cuibul ferbinte al cerului sudic
Țânțesc și se 'ndeamnă visând libertate.

„Loc larg! Tot mai larg! Înălțuri, voi, astre!”
Cometa aleargă în voie deplină.
Cu-a ei despletită coșifă de flacări
Aleargă 'mbătălă de v's și lumină.

Și-atunci: „Libertate!” luni palide cîntă...
Planele, prind ruje pe-obrazele pale...
Din sori se 'ntind raze, ca strune sonore
Și 'ncep pornesc toate în hori triumfale.

Chiar lumi, ce'n văzduhuri plutesc nevăzute
Ca rouă de perle, se mișcă din loc
Strigând: „Libertate! Spre ost să ne ducem,
Urmând a cometei coșifă de foc!”

Când ultima, însă, pereche de stelo
Pleca spre lumină în splendid adăni,
În urmă-le, singur, cu jale adâncă
Suspînă greoiul, uitatul pământ:

„S'au stins ochii falnic! S'a rupt legătura!”
Și, vajnic, răzbindu-l cu hohole plânsul
S'aruncă în bezna căscată a nopții
Eternele-i lanțuri tîrînd după dânsul.

Trad. de Dr. Bortikievici și C. Iordăchescu

